

ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย A Critical Study of The Right Livelihood that Promotes the Commercial Ethics in Thailand

สิริโสภา ศุภกุล*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย โดยการอธิบายถึงความหมาย ความสำคัญของสัมมาอาชีวะซึ่งเป็นมรรคหนึ่งในมรรคมืองค์แปด อันเป็นทางสายกลางแห่งการปฏิบัติในการดำรงชีพของมนุษย์อย่างมีความสุข โดยมีหลักธรรมในพระไตรปิฎกที่เป็นหลักปฏิบัติของสัมมาอาชีวะ ได้แก่ สุจริต ๓ อิทธิบาท ๔ ศีล ๕ สาราณียธรรม ๖ กัลยาณมิตร ๗ สัมปยุตธรรม ๗ โดยเว้นจากการประพฤติ ทุจริต ๓ ปญฺญจธรรม ๓ อคติ ๔ มิจฉวนนิชชา ๕ อบายมุข ๖ และอธิบายถึงความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ของจริยธรรมของการค้า ซึ่งเป็นจริยธรรมตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่ควบคุมด้วยศีลธรรมของการทำงานแห่งความสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ

ในสมัยปัจจุบัน ในประเทศไทย ได้พบว่ามีปัญหาด้านจริยธรรมทางการประกอบอาชีพ การค้าปรากฏแทรกซ้น และมีหลายอาชีพที่ขัดต่อจริยธรรมแต่ถูกกฎหมาย มีหลายอาชีพการค้าที่ผิดทั้งกฎหมายผิดทั้งจริยธรรม และหลายอาชีพการค้าที่ขัดกับหลักธรรมพื้นฐาน รวมถึงการครอบงำด้วยการค้าสมัยใหม่ที่เป็นการค้าเสรี ระบบทุนนิยม บริโภคนิยม และการค้าที่ละเมิดศีลห้า

หากได้ตระหนักถึงจริยธรรมของสัมมาอาชีวะร่วมกันก็จะเกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคมส่วนรวม แต่ถ้าขาดการคำนึงถึงจริยธรรมในการประกอบสัมมาอาชีวะ ก็จะเกิดการเอาเปรียบและใช้ทรัพยากรอย่างเกินความจำเป็น ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ และมีผลกระทบต่อระบบโครงสร้างองค์กรรวม ความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ รากเหง้าทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

คำสำคัญ : หลักสัมมาอาชีวะ, จริยธรรมทางการค้า

Abstract

The objectives of this research were to ; 1) to study the principle of Right Livelihood in Buddhism, 2) to investigate the commercial ethics and 3) to explore the principle of Right Livelihood that Promotes the commercial ethics in Thailand.

* นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๘.

The results revealed that the Right Livelihood or Sammà-ājāva is a path of the Eightfold Noble Path that considers as the Middle Way of practicing for the happy living. The Buddhist doctrines that support for practicing the Right Livelihood are as follows: Sucarita: good conduct, Iddhipāda: path of accomplishment, Sārāṇīyadhamma: virtues for fraternal living, Kalyāṇamitta-dhamma: qualities of a good friend, and Sappurisa-dhamma: qualities of a good man. In addition, one who observes the Right Livelihood must abstain from Duccarita: evil conduct, Pāpācā: proliferation, Agati: wrong course of behavior, Vaṭṭijjā: trades which should not be plied by a lay disciple, and Apāyamukha: causes of ruin. The meaning of Right Livelihood, the significance and the benefit of commercial ethics were clarified in line with the Buddhist Doctrines.

At present-day, Thailand has challenged the ethical issues e.g. professional ethics and commercial ethics. There were found many immoral professions, but legal. In addition, there were found many professional that ethically and legally wrong and many of them against the Buddhist basic principle. The modern trade is dominated by the free trade, capitalism, consumerism and trade in violation of the Five Precepts.

If we realize the doctrine of Right Livelihood, it would be value to ourselves and society. If we lack of an ethical awareness of conducting the right means of livelihood, the selfishness, the exploitation of natural resources, and the reduction of human values will be definitely occurred. It will be resulted the social structure, biodiversity, natural environment and indigenous wisdom – the cultural root of ancestors.

Keywords : The Right Livelihood, The Commercial Ethics

๑. บทนำ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องการประกอบอาชีพการค้าขายที่สุจริตไม่ก่อทุกข์ โทษต่อตนเองและสังคม ปรากฏอยู่ในหลักธรรมที่เรียกว่า “ สัมมาอาชีวะ ” ซึ่งเป็นองค์มรรคที่ ๕ ใน อริยมรรคมีองค์ ๘^๑ นอกจากนี้ยังมีปรากฏในพระสูตรที่กล่าวถึงเรื่องการค้า เช่น วนิชขสูตร^๒ ว่าด้วยเรื่องค้าขายที่ได้กำไรหรือขาดทุน เป็นต้น การค้าขายรวมอยู่ในส่วนของสัมมาอาชีวะอันเป็น องค์มรรคในการพัฒนาในด้านพฤติกรรมทางกายและวาจา (ศีล) ซึ่งช่วยส่งเสริมในการพัฒนาคุณภาพ จิตและปัญญา ทำให้การพัฒนาครบกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา เพื่อความมีชีวิตที่ดีงาม ประณีตยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าการค้าขายจะเป็นอาชีพที่สำคัญและจำเป็นต่อสังคม แต่ควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน ทางจริยธรรม คือการค้าขายโดยชอบธรรม ไม่ผิดกฎหมายของบ้านเมืองและหลักศีลธรรมทางศาสนา

^๑ วิมพา. (ไทย) ๔/๑๕/๒๒.

^๒ อง.จตุกก. (ไทย) ๑๓/๗๙/๑๒๔.

การค้าขายเป็นธุรกิจที่มีความเกี่ยวโยงกันหลายภาคส่วน เป็นกระบวนการ นับตั้งแต่ภาคส่วนการผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การเมือง เป็นต้น ซึ่งจากการได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า การค้าขายมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมอื่นด้วย เช่น สุจริต ๓ สังคหวัตถุ ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ มิจฉวนนิชชา ๕ ศีล ๕ อบายมุข ๖ ทิศ ๖ เป็นต้น

สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน หลักคำสอนเกี่ยวกับการค้าได้รับการถ่ายทอด และปลูกฝังกระทั่งกลายเป็นลักษณะทางการค้าของคนไทย ซึ่งจะแตกต่างกับการค้าของสังคมอื่นที่มี วัฒนธรรมแตกต่างกัน แต่จากสภาพความเป็นจริงของการค้าขายในสังคมไทยปัจจุบัน ยังมีการค้าขาย ไม่ชอบธรรม เช่น ค้าขายมนุษย์ การค้าประเวณี การค้ายาเสพติด การกดราคาสินค้าจากพ่อค้าคน กลาง การจำหน่ายสินค้าไม่ได้มาตรฐาน การล่อลวงละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น นับวันปัญหา เหล่านี้จะทวีความรุนแรงขึ้นในสังคมไทย ตลอดทั้งการขัดแย้งระหว่างหลักศีลธรรมกับกฎหมาย ธุรกิจ การค้าบางอย่างถูกต้องตามกฎหมายแต่ผิดศีลธรรม มีการระบุในงานวิจัยของศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสนว่า “การผลิตเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ทำลายชีวิต ทั้งที่เป็นอาวุธและสารเคมี ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ แล้วย้อนกลับมาเป็นอันตรายต่อมนุษย์ การผลิตสารเสพติดทำลายคุณค่าของมนุษย์ อาชีพดังกล่าวย่อมไม่ถือว่าเป็นสัมมาอาชีพ”^๓ จึงเป็นประเด็นที่ต้อง ทำการศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน ใช้กำหนดควบคุมมาตรฐานทางจริยธรรมการค้าในสังคมไทย ให้มีความสอดคล้องกันทั้งส่วนของกฎหมายและศีลธรรม

ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือการเปิดเสรีทางการค้าของกลุ่มประเทศอาเซียน ๑๐ ประเทศ ในชื่อย่อว่า AEC (Asian Economics Community) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ หลักพุทธธรรมเรื่องสัมมาอาชีพจะยังคงใช้ได้ตลอดไปหรือไม่ หรือ ต้องประยุกต์เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์การค้าของโลกปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่า หลักพุทธธรรมเรื่อง สัมมาอาชีพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาอธิบายจริยธรรมการค้าในปัจจุบันได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสัมมาอาชีพ การค้าและหลักธรรมเกี่ยวข้องกับ การค้า ตลอดทั้งศึกษาสัมมาอาชีพที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ นำมาอภิปราย เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ ตลาดการค้าเสรี การเผชิญปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี เทคโนโลยี ความเชื่อ ศาสนา ที่หลากหลายทั้งตะวันตก ตะวันออก

^๓ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์ สาขาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔), หน้า ๗๒๗.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาจริยธรรมทางการค้า
๓. เพื่อศึกษาหลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙
๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้าข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตำราวิชาการจากคณาจารย์ต่าง ๆ พร้อมทั้งหนังสือ บทความ เว็บไซต์ นิตยสาร เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง
๓. รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง การค้นคว้าในหนังสือที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางสังคม เศรษฐกิจ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา กฎหมาย บทความวิเคราะห์ เอกสารต่าง ๆ และบางส่วนของข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่น่าเชื่อถือของหน่วยงานเฉพาะของความรู้นั้น นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล เรียบเรียง สรุป
๔. นำเสนอผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

๔. ผลการศึกษา

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดสัมมาอาชีวะเป็นหนึ่งในองค์ธรรมของอริยมรรคมีองค์แปด สัมมาอาชีวะเป็นศีลธรรมขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมความดีงามของชีวิตและสังคม การประกอบอาชีพต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมจึงเป็นสิ่งเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีจริยธรรมเป็นตัวควบคุมความประพฤติและจิตสำนึก สัมมาอาชีวะจึงเป็นธรรมะที่ควบคุมและจรรโลงสังคมอย่างสงบสุข ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและส่วนรวมในวงกว้าง

สัมมาอาชีวะในเชิงพุทธ หมายถึงการประกอบกิจการงานที่ดี ภายใต้ทัศนคติที่ดีงาม มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นการทำงานที่มีความสุข และพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญา เป็นการทำงานที่ไม่นำไปสู่การเบียดเบียนหรือลดทอนความเป็นคุณค่าของมนุษย์ ยิ่งกว่านั้น ต้องไม่ทำให้เกิดการทำร้ายต่อทรัพยากรธรรมชาติ หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง

ความสำคัญในหลักการของสัมมาอาชีวะ เป็นการทำงานที่หาทรัพย์มาอย่างสุจริต ครอบครองอย่างรู้คุณค่า และใช้จ่ายอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเจือจางส่วนที่เกินแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ให้กับผู้ขาดแคลน แบ่งวัตถุให้กับผู้ที่ต้องการ การใช้ทรัพย์สินด้วยสติปัญญา เพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม วางท่าทีต่อทรัพย์ที่หามาได้ อย่างรู้เท่าทัน เข้าใจในประโยชน์แท้จริงของทรัพย์นั้น มีจิตใจที่เป็นอิสระจากวัตถุ พุทธศาสนาสรรเสริญการประกอบอาชีพที่เป็นไปเพื่อการเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคมทั้งด้านกายภาพ และความเจริญงอกงามในจิตใจเป็นสำคัญ รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประเพณีของสัมมาอาชีวะ จำแนกได้เป็น สัมมาอาชีวะทางธรรมและ

ธรรม โดยสัมมาอาชีวะทางธรรมเป็นการใช้แรงงานกับอาชีวะเพื่อผลตอบแทน โดยเกี่ยวข้องกับผู้คนทั่วไปเป็นในแนวทางโลกียะ เป็นการใช้แรงงานเพื่อให้ได้ผลตอบแทนในการยังชีพ ด้วยความรู้ความสามารถ ความมีวิชา ในการทำงานแต่ละหน้าที่ ในแนวทางโลกุตระ เกี่ยวข้องกับสมมติสังข ซึ่งเป็นการใช้แรงงานที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลตอบแทนหรือเพื่อปัจจัย แต่เพื่อเป็นการให้ธรรมะในการผดุงโลก สอนแนะนำแสดงธรรม ฟังกระทำให้มากโดยมุ่งประโยชน์ของผู้รับคำสอน หากเอาแรงงานมาเพื่อเป็นปัจจัย ก็จะกลายเป็นมิจฉาชีพของสงฆ์ แรงงานในหน้าที่ของสงฆ์ในหน้าที่ที่กับอาชีวะจึงตั้งอยู่คนละฐาน มีชีวิตที่เป็นอิสระจากระบบทั้งหลายของสังคม เป็นชุมชนที่อิสระเพื่อทำหน้าที่ด้านธรรมบริสุทธิ์ให้กับชาวโลก สัมมาอาชีวะประเภทธรรม เป็นแรงงานและการผลิตที่ไม่เป็นไปเพื่อการเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม เป็นไปเพื่อการทำลาย เช่นการผลิตอาวุธ การผลิตยาเสพติด ยาฆ่าแมลง การตัดแปลงพันธุกรรมพันธุ์พืช เป็นมิจฉาอาชีวะที่ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทำลายคุณธรรม ความดีงาม ทำร้ายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการผลิตเพื่อการทำลาย สัมมาอาชีวะที่ถูกกฎหมาย แต่ผิดทางธรรม เช่นการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การค้าอาวุธที่ขึ้นทะเบียน การค้าสุรา การผลิตเหล้าชุมชน สัมมาอาชีวะที่ถูกทางธรรมแต่ผิดกฎหมาย เช่น การเรียไร การบริจาคที่ฉ้อฉล การขายใบอนุญาตโมทนาบุญ การนำเงินบริจาคเพื่อการทำบุญไปใช้ในทางที่มีขอบ เป็นต้น

หลักปฏิบัติในสัมมาอาชีวะ เป็นการแสวงหาโดยสุจริต ครอบครองทรัพย์อย่างรู้เท่าทัน การใช้จ่ายเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันและอนาคต การหาทรัพย์อย่างชอบธรรม การใช้ทรัพย์ในการเลี้ยงตนและบุคคลในความเกี่ยวข้องที่ต้องรับผิดชอบ มีการเผื่อแผ่แบ่งปันใช้ทรัพย์ทำสิ่งดีงามเป็นประโยชน์ รวมทั้งใช้เผยแผ่ศีลธรรม การแสวงหาและการรักษาทรัพย์เป็นไปในทางทิฐฐัมมิกกัตถะประโยชน์ เพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน สัมปรายิกกัตถะประโยชน์ เพื่อประโยชน์สุขในภายหน้า และปรมัตถะประโยชน์ เป็นความสุขชั้นโลกุตระ ที่เกิดจากจิตใจที่เป็นอิสระ มีปัญญารู้เท่าทันความจริงของโลก มีความเข้าใจในโลกธรรมแปด ในกฎของไตรลักษณ์ มีจิตใจที่สงบ ดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา

หลักธรรมในพระสูตรต้นตอที่สนับสนุนสัมมาอาชีวะ ได้แก่ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร พรหมชาลสูตร หิริสูตร สังคหสูตร ปาปณิกสูตร วนิชสูตร เป็นต้น หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสัมมาอาชีวะ ได้แก่ สุจริต๓ อธิบาท๔ สังคหัตถ๔ ศีล๕ สาราณียธรรม๖ สปัจริยธรรม๗ เป็นต้น หลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสัมมาอาชีวะ ได้แก่ ทุจจริต๓ ปัญจธรรม๓ อคต๔ มิจฉาวณิชชา๕ อบายมุข๖ เป็นต้น จริยธรรม เป็นธรรมที่ดีเป็นกุศลธรรม ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น ทำในสิ่งที่ควรเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การค้า หมายถึงการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ เงินตรา ในธุรกิจและบริการ ทั้งด้านธุรกิจการเกษตร กสิกรรม อุตสาหกรรม การพาณิชย์ การศึกษา สื่อสารมวลชน ธุรกิจบริการต่างๆ เป็นต้น รวมความหมายของจริยธรรมทางการค้า หมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ซื่อตรง ยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ด้วยมาตรฐานของการประกอบอาชีพการงาน การผลิตสินค้า การใช้บริการ การจัดจำหน่ายเพื่อได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค เจ้าของกิจการ ผู้ถือหุ้น ผู้ร่วมงาน รัฐบาล ประชาชนและสังคม ความสำคัญของจริยธรรมทางการค้า จึงต้องเป็นหลักปฏิบัติถูกต้องดีงาม ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมและกฎหมาย มีความสุขในการทำงาน นำความเจริญมาสู่องค์กร มีความรู้สึกลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน มีความสำเร็จในหน้าที่การงาน สร้างความเชื่อมั่น ได้รับความไว้วางใจและความศรัทธาจากผู้บริโภค

สร้างกำไรบนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ค้ากำไรเกินควร รวมทั้งได้มีส่วนช่วยพัฒนาความเจริญของประเทศชาติ สร้างความเชื่อมั่น ไว้วางใจ เกิดการสร้างงาน ก่อให้เกิดรายได้ต่อประชาชนโดยตรง และที่สำคัญคือ สิ่งแวดล้อมต้องไม่ถูกทำลายจากการบริโภคเกินความจำเป็นในการนำมาผลิตเพื่อจำหน่าย

คุณค่าของจริยธรรมทางการค้า เป็นวิถีแห่งปัญญาใช้คิดวิเคราะห์การดำเนินงานที่ตั้งบนจิตสำนึกที่ดีงาม ช่วยให้รู้จักและสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ช่วยให้การอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างมีระเบียบ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อป้องกันการเบียดเบียนเอาเปรียบในส่วนตัวและส่วนรวม ช่วยให้มนุษย์มีความหนักแน่น อดทน ขยัน พึ่งพาตนเอง โดยไม่ต้องรอโชคชะตา สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ แม้ต่างวัฒนธรรม ค่านิยม ศาสนา และคุณค่าของจริยธรรมมีส่วนช่วยสร้างและจรรโลงสันติภาพของโลก

ประโยชน์ของจริยธรรมทางการค้า ทำให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่การงาน เชื่อมมั่นต่อกิจการงานที่ทำ ได้รับความไว้วางใจ เกิดสงบสุขในสังคม นำความเจริญมาสู่องค์กร มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สร้างกำไรบนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศโดยตรง และสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลาย ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี จริยธรรมตามแนวคิดพระพุทธศาสนา มี ๓ ขั้นคือ จริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม เป็นธรรมที่คู่กัน คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ มีเมตตากรุณาในสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ มีสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง เว้นจากการประพฤติดีกในกาม มีกามสังวร เว้นจากการพูดปด ให้พูดคำสัตย์จริง เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ให้มีสติสัมปชัญญะไม่ประมาท จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ไม่ทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดีกในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่พูดจาส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดจาเหลวไหล ไม่ละโมภของของคนอื่น ไม่พยาบาทปองร้าย ให้มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องและจริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำรงชอบ การพูดชอบ การกระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ หัวใจสำคัญของพุทธจริยธรรมคือ การไม่ทำชั่วทั้งปวง การทำกุศลให้พรั่งพร้อม การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

จริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย เป็นการขายสินค้าและบริการอย่างยุติธรรมเท่าเทียม คุณภาพที่เหมาะสมกับราคาซื้อ มีการดำเนินธุรกิจอย่างตรงไปตรงมา เคารพต่อการตัดสินใจของลูกค้า และปฏิบัติต่อลูกค้าด้วยอัธยาศัยที่ดี

ขอบข่ายของจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของการทำงาน ปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การจ่ายค่าจ้างแรงงานที่ยุติธรรม ลูกจ้างมีสวัสดิการที่เหมาะสม มีการผลิตสินค้าที่จำเป็นจำหน่ายในราคายุติธรรม การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างมลพิษ ไม่ทำธุรกิจโดยหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียว แต่แบ่งผลกำไรเพื่อตอบแทนคืนสู่สังคม

ปัญหาทางจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย ที่พบในปัจจุบันคือ การถูกครอบงำด้วยกระแสทุนนิยม บริโภคนิยม ต่างคนต่างอยู่ มีการดำเนินธุรกิจการค้าที่เห็นแก่ตัว มุ่งแต่ประโยชน์ตนเป็นสำคัญ และทำลายสภาพแวดล้อม การขาดความร่วมมืออย่างจริงจังของคนในสังคม ไม่เชื่อฟังใคร ขาดการศึกษาธรรมะ ระบบการศึกษาที่ล้าหลัง ไม่ได้สอนให้คนคิดวิเคราะห์เป็น ทั้งระบบการเมืองที่ไม่โปร่งใส การแก้ไขกฎหมายของนักการเมืองเพื่อประโยชน์ตนและพวกพ้องด้วยผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างไม่น่าไว้วางใจถึงผลเสียหายต่อประเทศชาติ รวมทั้งอิทธิพลของสื่อสารมวลชนที่ขาดความไตร่ตรอง

ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม กระตุ้นให้ผู้บริโภคหลงผิด ด้วยกำไรและผลประโยชน์มหาศาลอย่างไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต

ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมทางการค้าและกฎหมายในประเทศไทย มีหลายประการ กล่าวคือ กฎหมายเป็นการควบคุมการกระทำที่ทำจากภายนอก แต่จริยธรรมเป็นการควบคุมการกระทำภายในจิตใจที่มีสำนึกทางคุณธรรม กฎหมายมีบทลงโทษที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่จริยธรรมไม่มีบทกำหนดลงโทษ สังคมจะเป็นผู้ลงโทษเอง กฎหมายจัดเป็นเครื่องมือระดับต่ำในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ แต่จริยธรรมเป็นเครื่องมือระดับสูงในการควบคุมพฤติกรรม การทำดีของบุคคล เพราะมีผลจากข้อบังคับของกฎหมาย แต่การมีจริยธรรม ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบุคคล กាត់ดิสทางกฎหมาย จะระบุไว้อย่างชัดเจน แต่จริยธรรม ตัดสินโดยใช้ความยืดหยุ่นใช้ความรู้สึกของคนในสังคม การยกย่องบุคคลที่ประกอบธุรกิจที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ว่าได้ทำถูกต้องตามกฎหมาย แต่ทางจริยธรรมจะเรียกว่า เป็นผู้ประกอบธุรกิจที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม การค้าที่ถูกกฎหมาย อาจผิดจริยธรรมได้ แต่การค้าที่ผิดกฎหมาย จะผิดจริยธรรมด้วย

การค้าในสังคมไทยแบบโบราณเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน การทำสัญญาบารักรับกับต่างประเทศ ก่อให้เกิดการขยายตัวทางสภาพการค้าในการเปิดประเทศ มีชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายมากขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เมื่อหลังจากหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เกิดการขยายตัวทางการค้าขนาดใหญ่ มีการตราพระราชบัญญัติสมาคมการค้าเพื่อควบคุมการค้าอย่างชอบธรรม การเข้ามาของระบบการค้าเสรี ทุนนิยมขนาดใหญ่ การอพยพโยกย้ายของกลุ่มคนข้ามชาติ การโยกย้ายเงินทุนมหาศาล การไหลเคลื่อนของเศรษฐกิจโลกมายังประเทศไทย

การประพุดิในกรอบจริยธรรมของสัมมาอาชีวะในการดำเนินธุรกิจการค้า จึงมีคุณค่าต่อตนเองในการหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้เท่าทันในกฎของธรรมชาติและสรรพสิ่ง คุณค่าของสัมมาอาชีวะต่อสังคม ได้แก่ การรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำกิจการงานให้สำเร็จ การได้ช่วยเหลือผู้อื่นจากการแบ่งสรรทรัพยากรที่หามาได้ คุณค่าทางเศรษฐกิจ ได้เกิดการกำหนดค่าใช้จ่ายทรัพยากรที่หามาได้อย่างพอดี การใช้จ่ายอย่างรู้เท่าทันและเป็นประโยชน์ ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียน การเหลือเก็บออม เสียภาษีอย่างถูกต้องเพื่อนำไปพัฒนาบ้านเมือง ในด้านคุณค่าต่อประเทศชาติ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันของประเทศคู่ค้า การเกิดเสถียรภาพอย่างยั่งยืน ประชาชนมีรายได้ มั่งคั่ง ประเทศมีรายได้จากการเสียภาษีของประชาชน มีการใช้ทรัพยากรอย่างควบคุมและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรในการใช้อย่างพอดีไม่สิ้นเปลือง

ความสอดคล้องของสัมมาอาชีวะและจริยธรรมทางการค้า ได้แก่ การค้าที่ซื่อตรง โปร่งใส ความยุติธรรมในราคาที่มีสัมพันธ์กับคุณภาพ บนโครงสร้างที่ก่อให้เกิดผลผลิตแท้จริง การได้รับค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการที่เพียงพอ การผลิตเพื่อการค้าที่ไม่เข้าไปดัดแปลงหรือทำลายโครงสร้างพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ตระหนักถึงการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และไม่ทำลายคุณค่าความดีงามของมนุษย์ ไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ทางวัฒนธรรม และต้องไม่ชักจูงให้คนเกิดความโลภภายใต้อำนาจลัทธิบริโภคนิยม รวมถึงการไม่อาศัยอำนาจทางการเมืองและกลไกในระบบราชการ อำนาจด้านการสื่อสารมวลชน ด้วยการเอื้อประโยชน์กับกลุ่มอำนาจ

ความแตกต่างของสัมมาอาชีวะและจริยธรรมทางการค้า ที่พบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบันคือ การล่อลวงละเมิดศีลห้า การประกอบมิถนาวนิชชา การค้าเสรีบนกระแสบริโภคนิยมแบบไร้พรมแดน

ระบบทุนนิยมข้ามชาติ ที่ส่งผลทำลายความดีงามของมนุษย์ ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ทำลายรากเหง้าทางวัฒนธรรม การแทรกแซงอำนาจรัฐของบรรดาบริษัทข้ามชาติเพื่ออำนวยความสะดวกในธุรกิจของตน การใช้ความเหนือกว่าของทุนและเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และอิทธิพลทางการเมือง และเข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิตวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาติและท้องถิ่นกลายเป็นสิ่งล้าสมัย และเกิดความล่มสลายของชุมชนในชนบทจะมีผู้นำประเทศคนไหนประเทศไหนบ้างที่จะตระหนักในการบริหารปกครองประเทศตน ให้เป็นแบบอย่างด้วยจริยธรรมแบบอุดมคติในทางพระพุทธศาสนา โดยทำให้ประชาชนมีรายได้ที่พอเพียง มีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของทุกคนในประเทศ มีช่องว่างระหว่างชนชั้นที่น้อยที่สุด ประชาชนมีความสุขกับการทำงาน ผลิตเพื่อบริโภคเพื่อจำหน่ายอย่างพอเหมาะพอดี ไม่คุกคามทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองเกินการบริโภค ไม่ใช่การผลิตเพื่อทำลาย สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่อยู่กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่ดีงาม ช่วยกันธำรงรักษาธรรมชาติให้สมดุลดำรงความเป็นมนุษย์ด้วยความผูกพันในเครือญาติ ในครอบครัวที่อบอุ่น ร่วมกันจรรโลงรักษาวัฒนธรรม จารีต ประเพณีเก่าแก่ที่ดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ มีความภาคภูมิใจในอารยธรรมแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ต่อเนื่องมาหลายพันปี ไม่สร้างค่านิยมที่บริโภควัตถุนิยมอย่างคลั่ง รู้เท่าทันคุณค่าแท้คุณค่าเทียม ยกระดับจิตใจของผู้คนที่เป็นผู้ให้ มากกว่าเป็นผู้รับขอ สังคมมีความเกื้อกูล มีการแบ่งปัน มีความรู้สึกปลอดภัย มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน หากพิจารณาถึงสังคมที่เป็นอุดมคติดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะจริยธรรมของสัมมาอาชีวะนั้น สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดสังคมที่น่าอยู่ มีความสุข มีคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนี้อย่างแท้จริง

๕. บทสรุป

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย” ทำให้ทราบถึงประโยชน์ของจริยธรรมทางการค้า ทำให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่การงาน เชื่อมั่นต่อกิจการงานที่ทำ ได้รับความไว้วางใจ เกิดสงบสุขในสังคม นำความเจริญมาสู่องค์กร มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สร้างกำไรบนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศโดยตรงและสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลาย ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ด้วยกระบวนการคิดที่ลึกซึ้งขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเห็นคุณค่าของการมีสัมมาอาชีวะของการทำงาน ประกอบอาชีพ สามารถทำให้บรรลุธรรมได้ จึงเป็นสิ่งที่น่าค้นคว้าเกี่ยวกับหลักธรรมในการทำงานของศาสนาใหญ่อื่นๆ ได้มีการกล่าวถึงอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะการมีจริยธรรมทางการค้าในการเปิดพรมแดนของเหล่าประเทศอาเซียนในสังคมที่หลากหลายต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างความเชื่อนั้น องค์ธรรมของแต่ละศาสนาได้จรรโลงสั่งสอนศาสนิกของตนเองอย่างไรบ้าง การประกอบอาชีพที่หลากหลายเกี่ยวร้อยของผู้คนในประชาคมอาเซียน ในขณะที่คำสอนในพระพุทธศาสนาได้ปรากฏชัดแจ้งประจักษ์หลักสัมมาอาชีวะในมรรคมืองค์แปดเป็นองค์ธรรมที่ควบคุมจริยธรรมของพุทธศาสนิกชนเหมือนกัน

ผู้วิจัยวิทยานิพนธ์เล่มนี้คาดหวังอย่างยิ่งว่า งานวิจัยเล่มนี้จักได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในการบริหารบุคคล การปรับโครงสร้างบริหารเป็นนโยบายแนวพุทธ การพัฒนารูปแบบการทำงานด้วยพุทธจริยธรรมของสมาคมอาชีวะในองค์กร บริษัท ห้างร้าน หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ นักการเมือง นักปกครอง รวมถึงอาชีพอิสระที่หลากหลายในสังคมโลกปัจจุบัน อันจะยังให้เกิดสังคมแห่งพุทธะ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความสุขความสงบความปลอดภัย

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- เสถียรโกเศศ. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๖.
- เสรี ลีลาสัย. เศรษฐกิจโลกเศรษฐกิจไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ส.เสริมมิตร, ๒๕๔๗.
- แสง จันทรงาม และคณะ. พระไตรปิฎก สำหรับผู้บวชใหม่และชาวพุทธทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ปางปฐม, ๒๕๕๓.
- อภิชัย พันธเสน, ศ.ดร. พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔.